

OVER DE TAMME GANZEN.

DOOR

wijlen Dr. G. A. VENEMA.¹

De provincie Groningen had vroeger veel meer tamme ganzen, dan thans. De uitbreiding van den landbouw, die aan de groenlanden in streken, waar de grond door hoogen waterstand niet voor de teelt van gewassen geschikt was, maar aan welke men later door verbetering van den waterafvoer, hetzij door het graven van kanalen, of door het bouwen van watermolens, eene droge ligging gaf, heeft doen inzien dat de teelt dezer vogels soms een twijfelachtig voordeel kan geven, maar soms door het nadeel dat de ganzen aan gewassen toebrengen met eenen goeden landbouw moeielijk kan te zamen gaan.

Westerwolde was vroeger de kweekplaats der tamme ganzen. In de oude reglementen der marken vindt men voorschriften voor het getal ganzen, dat ieder waargerechtigde jaarlijks op de marke mocht doen weiden. Tot bewijs daarvan deel ik mede, dat in de willekeur van de marke van Onstwedde van den 3 Mei 1688 en later in die van den 4 Mei 1793 in art. 3 is voorgeschreven, dat "op 8 mallen waar of een

¹ Dit stuk sluit zich aan dat van denzelfden schrijver, over de in het wild levende ganzen, geplaatst in den Jaargang 1874, p. 323.

REDACTIE.

boerregt op de marke mogten worden gebragt: 4 olde gansen ende een gant en de jonge gansen daarvan komende op Meggeles of te nemen, dat niemand in zijn koorn of te eikelen daarbij beschadigt wordt, bij verbeurte van een halve tonne bier."

In de willekeur van de marke Vlagtwedde van den 22 Febr. 1733 is in art. 2 bepaald, dat "op 4 waren of een boerregt mogten worden geweid 4 gansen en 1 gant, en minder of meerder naar 't waartal, alles na advenent."

In de willekeur van het boerschap Wedde van den 15 May 1770 en in die van den 13 Februari 1793, eene marke die, wat hare uitgestrektheid in vergelijking met die van Onstwedde betreft, klein genoemd mag worden, was het vergund "op de geheele arve of op een boerregt van vier verrels of 4 waren te weiden 6 olde gansen met een gent, de halve arve en de verrels na advenent." De marke van Veenhuizen had dergelijke bepalingen in haar reglement opgenomen. Het spijt mij zeer, dat ik de reglementen van andere marken niet heb kunnen raadplegen. Die stukken zijn meest verloren geraakt, en bij overlevering is er weinig in het geheugen der bewoners dier streken ten opzichte van die aangelegenheid bewaard gebleven.

Uit de vorenstaande opgaven, hoe gering ook in aantal, blijkt echter, als men het getal volle boerregten van iedere marke weet, bij welker opgave de aandacht der lezers mij zeker niet zou volgen, dat Westerwolde vroeger eene uitgestrekte kweekplaats van gansen was.

Thans ziet men er zelden eenige. Vlagtwedde houdt geene gansen meer, Onstwedde enkele. Later hield Vriesscheloo zich met die teelt bezig, maar ook in die plaats worden ze zeer weinig meer gevonden.

In het lage land om Groningen, zelfs op meer dan 2 uren van de stad, zijn altijd veel gansen gehouden, en nog houden de boeren zich met die teelt bezig. In de laatste jaren is het getal echter meer afdan toegenomen, alhoewel de gemakkelijke verzending naar Londen den prijs heeft verhoogd. Ik laat hier eene opgave volgen van het getal gansen in iedere gemeente dezer provincie in 1868 aanwezig. De cijfers heb ik genomen uit de gemeentelijke landbouwverslagen over dat jaar. Het is te betreuren dat men er niet uit kan opmaken, of die opgaven alleen betrekking hebben tot oude gansen dan of er ook jonge gansen onder zijn begrepen. Om over de ganzenteelt een oordeel uit te spreken, zou men alleen het getal oude gansen moeten opgeven.

	Transport.	872	Transport.	1523	
Adorp	48	Kantens	12	Slochteren	83
Aduard	66	Kloosterburen	144	Stedum	20
Appingadam	98	Leek	32	Ten Boer	440
Baflo	26	Leens	121	Termunten	14
Bedam	56	Loppersum	50	Uithuizen	30
Beerta	3	Marum	13	Uith.medem	21
Bellingewolde	32	Meeden	2	Ulrum	29
Bierum	43	Middelstum	50	Usquert	26
Delfzijl	85	Midwolde	12	Veendam	10
Eenrum	106	Muntendam	4	Warffum	12
Ezinge	64	Noordbroek	8	Wildervank	10
Finsterwolde	20	Noorddijk	7	Winschoten	2
Groningen	13	Oldehove	135	Winsum	118
Grootegast	10	Oldekerk	11	't Zandt	71
Grijpskerk	35	Onstwedde	30	Zuidbroek	3
Haren	30	Oudepekela	7	Zuidhorn	50
Hoogezand	60	Sappemeer	2		
Hoogkerk	77	Scheemda	11		
Transporteeren	872	Transporteeren	1523	Totaal	2462

Op het groenland acht men de ganzen nadeelig, omdat zij het beste gras, als het nog zeer jong is, tot voedsel gebruiken en hierin ligt de oorzaak waarom in Westerwolde, dat arm aan groenland is, de ganzen bijna geheel zijn verdwenen. In den winter benadeelen zij het op wortel staand gewas, later de klaver en, als het graan rijpt, de tarwe, paardebouwen, rogge en haver en wat er meer gevonden wordt. Zelfs de aardappelstammen rukken zij uit den grond om zich met de aardappels, die dan naar boven worden getrokken, te voeden. Wortels zijn voor haar eene lekkernij. Is de oogst zoo aanzienlijk dat de schuur van den landbouwer te klein is om het gewas te bergen, dan plaatst hij het in hoopen of bulten op zijn erf en de gans laat niet na de boonen- en haverhoopen te plunderen.

Om haar het rooven te beletten is een hond noodig, die gemakkelijk leert de ganzen bij dag van het bouwland af te houden en haar belet om den oogst of het gewas te benadeelen. Men dient ze echter dan des nachts in of buitenshuis in een daarvoor bestemd hok te be-waren, want, gelukt het haar ook zooveel vrees in te planten, dat zij

bij daglicht het weideland niet verlaten, als de nacht aankomt gevoelen zij dat niets hen hindert om op het bouwland of bij de korenhooopen te gast te gaan, en zij volgen die aandrift en vergeten dat zij wel eens zouden kunnen worden betrapt.

Gunt de landbouwer haar in den nacht in de buitenlucht de vrijheid, dan gebruikt hij wel eens een middel om haar door vrees van het bouwland af te houden. Hij plaatst dan op het land een pop van stroo, die, wat de grootte betreft, met den mensch overeenkomt. Dat plaatsen moet echter bij avond, als het reeds duister is, geschieden, en de stroopop moet worden weggenomen, voordat de morgenschemering aanbreekt. Zijn die voorzorgen genomen, dan meent de gans in die stroopop een mensch te zien, waarvoor zij te recht bevreesd zijn. Laat de landbouwer de stroopop ook terwijl het dag is op het land verblijven, dan ziet de gans dat de gedaante, die hare verbeelding in de duisternis in een mensch heeft veranderd, van stroo is vervaardigd, en dat dus hare vrees ijdel is. De stroopop is daarna onvermogen haar schrik aan te jagen; de ganzen verzadigen zich aan het gewas, zelfs bij de stroopop, naar hartelust.

Bij al de voorzorgen, die men neemt, wordt toch het rijpe graange- was dikwijls zeer benadeeld. Het is moeielijk om op al den bouwgrond stroopoppen als wachters te plaatsen, terwijl met het heen- en terugbrengen veel tijd verloren gaat. Verkieselijk is het dus wel de ganzen des nachts thuis te houden, in den tijd dat het graan rijp is.

De vrouwen der landbouwers hebben van de ganzen een ander euvel te vreezen. Bevindt het gewasschen linnengoed zich op de bleek, dan is er geen plek op de aarde waar de ganzen liever vertoeven dan op het sneeuw witte linnen, dat zij op meer dan eene wijze bemorsen.

De tamme ganzen zorgen in den regel geheel voor zich zelve, zonder hulp van anderen. Alleen tijdens den winter, vooral als de sneeuw het veld dicht bedekt, ontvangen zij eenig voeder van den boer.

De tamme ganzen stammen van de wilde ganzen (*Anser cinereus*) af; zij verschillen echter veelal in kleur van vederen.

Bij de wilde gans zijn de achterbuik- en de onderdekvederen van den staart wit, de stuit en de kleine en middelste dekvederen grijs; de vederen der overige deelen, van den rug en de vleugels en die der zijden van den rug zijn purperachtig donkerbruin, maar met lichter zoomen. Alle overige deelen zijn grijsbruin, langs het midden van den hals en borst lichter.

Bij de tamme ganzen integendeel treft men, wat hare kleur betreft, drie verscheidenheden aan:

- 1°. de witte ganzen;
- 2°. de grauwe ganzen en
- 3°. de bonte ganzen.

Het is wel opmerkelijk dat de tamme staat de kleuren en vederen bij de vogels wijzigt, en dit is niet alleen het geval bij de ganzen, maar ook bij de kanarievogels, bij de duiven en bij de eenden. Onder de grauwe ganzen zijn twee verscheidenheden, die in gewicht, niet in kleur verschillen, en van deze zijn de groote grauwen het zwaarst, de kleine grauwen het lichtst van gewicht.

De laatste soort is, naar veler geloof, het zorgvuldigst bij het uitbroeden; dewijl zij, van een gelijk getal eieren, in den regel aan een grooter getal kiekens het leven geeft, dan bij de andere soort van ganzen.

Zij veranderen, van den tijd af dat zij den dop hebben verlaten, niet van kleur; de jongen, die in grauwe, bonte of witte kleederen het levenslicht aanschouwen, blijven die kleur tot hunnen dood behouden.

Het is zeker, dat het voedsel, waarvan opvolgende geslachten van ganzen moeten leven, op hare grootte en kracht invloed uitoefent, en hierin ligt de reden, waarom de Koeverdsche ganzen, die toch allen tot de kleine grauwen behooren, in den regel kleiner zijn dan de kleine grauwe ganzen die ten noorden van Groningen worden gehouden.

De tamme ganzen kunnen zeer goed vliegen, wanneer men haar dit niet door het korten of uittrekken der slagpennen belet. Deze groeien echter spoedig weder aan, en dan kunnen ze zich door de lucht doen dragen. Zij maken echter daartoe slechts zelden van hare vleugels gebruik.

Zij zijn snapachtige, laat mij liever zeggen, snaterachtige vogels. Zij spreken meer dan één ganzenwoord, wat men echter niet dan met moeite door samenvoeging van letters in menschelijke spraakgeluiden kan overbrengen. Maar de juiste beteekenis dier geluiden is ons onbekend.

Nadert men een troep ganzen, dan zijn zij niet gewoon even spoedig als de eenden te wijken. Zij strekken den hals recht en, met den kop naar den voorbijganger, dien zij veelal naderen, gericht, heffen zij een oorverdoovend gesnater aan.

Wie ganzen met voordeel wil houden, houdt bij eenen gent twee of drie ganzen, want het beschaafde ganzenleven komt in huwelijkszaken, alhoewel het barre noorden haar vaderland is, veel met dat der oos-

terlingen overeen. Vroeger hield men bij een gent soms 6 ganzen, zooals hiervoor is opgegeven. Mag men de mededeeling van den Baron PEERS geloof schenken, dan geeft men in België aan 5 of 6 ganzen eenen gent. In elk geval dient men echter te zorgen een gent te kiezen van een stout voorkomen, die snel in zijne bewegingen en van twist-zieken aard is. Reeds als de jongen een winter hebben doorleefd en den ouderdom van ongeveer elf maanden hebben bereikt, gevoelen ze de aandrift tot vermenigvuldiging; het wijfje begint met het leggen van eieren, en wie weet welk eene reeks van jaren dat wijfje daartoe de kracht behoudt. Een mijner vrienden deelde mij mede, dat een twintigjarige gans even geregeld des voorjaars een nest maakte en eieren legde als hare jeugdige gezellinnen van 2 jaren. De plichten van het broeden vervulde de oude trouwer dan de jongeren.

Genten van dien leeftijd behouden in dat opzicht nog de kracht der jeugd. Dit valt niet te verwonderen, omdat de levensduur dier vogels zeer lang is.

Komt de tijd, dat de gans vermoedt dat zij spoedig eieren moet leggen, dan maakt zij een nest, liefst van stroo, dat zij later met vederen, die haar uitvallen of die zij uitplukt, bekleedt. Dikwijls zorgt de landbouwer voor het nest, of buitenshuis, of in de schuur, waarin de gans even gaarne broedt als onder den blooten hemel. Laat men haar de keuze, dan verschuilen ze gaarne het nest achter een heg, bij een stroo hoop, een boom, in het algemeen bij een voorwerp, dat het nest min of meer aan het oog van den mensch onttrekt.

Is het weder in Februari zacht, zooals sommige winters het opleveren, dan bouwt de gans reeds haar nest in die maand en begint dan met het leggen van eieren. Is het voorjaar koud en guur, wisselen vorst en sneeuw elkander af, dan wordt de legtijd soms tot de maand Mei verschoven.

De gans legt veelal icderen dag, en wel des morgens, één ei, soms om den anderen, soms om den derden dag, maar in den regel niet meer dan van 8 tot 15 eieren. Soms tijds is de gans zoo vruchtbaar, dat zij een dertigtal eieren legt, maar in dat geval heeft zij geen lust de eieren uit te broeden.

De eieren hebben een verschillend gewicht; de dikke grauwe ganzen hebben de zwaarste eieren. Gemiddeld kan men aannemen dat het gewicht van 5 eieren met een kilogram overeenkomt. Ik woog een ei, dat een gewicht had van 0.203 kilogram.

Houdt men alleen ganzen, zonder ze een gent tot levensgezel te schenken, dan heeft de gans kracht om, nadat zij het eerste 8 tot 15tal eieren aan het nest heeft toevertrouwd, nog op nieuw, als de eersten worden weggenomen, die taak te vervullen. Zij kan geene poging tot broeding doen, omdat haar de eieren telkens worden ontroofd.

Dat het broeden van deze onbevruichte eieren nutteloos zou zijn, spreekt wel van zelve. De gans is echter niet zoover in de kennis der natuur doorgedrongen, om dit te begrijpen. In België laat men soms de ganzeneieren door hoenders uitbroeden; iedere hen, als zij broeds wordt, zet men op 5 of 6 eieren neder. In deze provincie wordt, voor zoo veel ik weet, daarvan geen gebruik gemaakt.

Men ontleemt de ganzen, die zullen broeden, opvolgend de gelegde eieren. Zoodra zij broeds worden, wat even gemakkelijk als bij de hoenders is waar te nemen, voorziet men ieder nest met 12 of 13 eieren, en de moeder, die onverschillig schijnt te wezen of de eieren van haar of van een andere gans afkomstig zijn, zet zich met liefde op het nest neder, om door hare warmte, als het mogelijk is, aan een 12 of 13tal jongen het leven te geven; zij beschouwt ze als hare kinderen, als zij ze heeft uitgebreed.

Zonderling klinkt het, dat de baron PEERS in zijn werkje *Over het Hofgevogelte*, in 1855 uitgegeven te Brussel bij den landbouw-boekhandelaar K. FARLIER, zegt, dat men zich moet wachten om de gans eieren in het nest te leggen die zij niet heeft gelegd, omdat zij dan oogenblikkelijk het nest zou ontvluchten. Deze bewering is geheel in strijd met de handelwijze die in deze provincie wordt gevolgd. Niets is er dat haar de eieren, als van haar afkomstig, doet kennen. In België zullen de ganzen toch wel niet vernuftiger zijn dan in ons land.

Bij het broeden wordt zij niet door den gont bijgestaan; deze schijnt geschapen te zijn voor het genot; de zorgen en het lijden, beiden gevolgen van het broeden, laat hij aan zijne vrouwen over. Nu en dan verlaat de gans het nest om voedsel te zoeken en te drinken, maar keert altijd haastelijk terug. Is de broeitijd, die gemiddeld 4 weken, eigenlijk van 27 tot 33 dagen, duurt, geëindigd, dan is de gans zeer vermagerd. Hare pooten zijn bleek geworden, zij is min of meer zwak van de ontberingen, die zij heeft geleden, van het lange verblijf op het nest, dat haar aan hare gewone levenswijze heeft onttrokken en dat daarom zoo vermoeiend was. Zij herstelt echter spoedig, want nu zij

zich omringd ziet van zoovele gezonde kinderen, is zij vrolijk en ijverig in het zoeken van voedsel.

In den regel broedt de gans eens in 't jaar; daarop zijn echter uitzonderingen. Een mijner kennissen, die vroeger ganzen hield, verhaalde mij dat eens een zijner ganzen gewoon was tweemaal te broeden. Hadden hare jongen den ouderdom van 3 weken bereikt, dan legde zij weder eieren, om daarna nog eens aan een 12- of 13tal jongen het leven te geven. Ik moet er echter bijvoegen, dat die uitzonderingen zeer zeldzaam zijn.

De jonge gansjes verlaten niet steeds allen tegelijk de schaal; de levenwekkende warmte van de moeder heeft zich meer aan het eene dan aan het andere ei medegedeeld, en zij die het meest zijn gekoesterd, ontwikkelen zich sneller dan anderen en bereiken eer de kracht om de kalkschaal, die hen omsluit, te verbreken. De moeder kent haar plicht en verlaat niet eer het nest voordat al de eieren, waarin zij het leven van hare kinderen voelt, zijn uitgebroed.

De eerst uitgekomenen jongen worden uit het nest verwijderd en in een mand te huis gebracht, en eerst dan aan de moeder teruggegeven als ook de andere eierschalen door de kiekens zijn verbroken. Tot den tijd dat zij uit het nest worden genomen en weder aan de moeder worden teruggegeven, worden zij hier niet gevoederd. In België bekleedt men de mand van onderen met wol, en overspant haar met linnen en voedert hen met een dunne deeg van gekookte meel en melk, waartuschen men eenige malsche en fijn verdeelde groente mengt. Dit voederen is hier wel eens beproefd maar nimmer gelukt, dewijl de jonge ganzen voedsel weigeren.

Veelal neemt de gent als een goede vader de zorg voor dat vroeg uitgekomen getal kinderen op zich. Hij bezoekt met hen het jonge gras, en nu plukken de jongen de teere spruitjes af.

Komen de jongen tegelijk uit, dan bekommert de boër zich niet om hen. Hij laat de jongen bij hunne ouders, die voortreffelijk voor hen zorgen. In gure voorjaren, als er nog weinig gras is, kunnen de jongen bijna geen voedsel vinden, en de dood rukt dan velen weg. Alleen worden ze te huis gehouden bij regenachtig weder, omdat dikwijls ziekten bij de jongen daarvan het gevolg zijn.

De ganzen zijn halve watervogels; zelfs als zij volwassen zijn houden zij zich op den bouwakker, of op het weiland, of op het hooiland op, want daar vinden zij haar voedsel. In den eersten tijd houdt men dan

ook een wakend oog op de jonge ganzen, die zich wel eens onbedacht te water begeven, en brengt haar op het droge, dewijl zij anders, daar zij *zelf* het water niet kunnen verlaten, licht jammerlijk omkomen.

In het water hebben de jongen ook hunne vijanden; de waterratten vallen ze aan, en groote snoeken eveneens. Op het land vinden ze een vijand in den egel, dat hen doodt om zich aan hun bloed te vergasten.

De tamme ganzen zijn nog meer landvogels dan de wilde, welke laatste echter veelal op de uitgestrekte grasvlakten, die met weinig water bedekt zijn, vertoeven, en de wilde gans (*A. cinereus*), die voor den stamvader van onze tamme gans wordt gehouden, is van de verschillende soorten van ganzen, die ons land op den trek bezoeken, de vogel, die meer dan anderen op de hooilanden haar voedsel vindt, en die het water minder dan anderen als haar element beschouwt.

Ik heb er hiervoor reeds op gewezen, dat de ganzen om het voordeel dat ze opleveren worden gehouden, en de beschaafde mensch van de 19de eeuw deinst niet terug voor eene marteling van een dier, als goud of zilver er het loon van is; zelfs is de woede om te verdelgen zoo groot, dat meestal schuldellooze en nuttige dieren er het offer van worden. Wie voelt zich niet onaangenaam getroffen, als hij ziet met welk genoegen kinderen insecten martelen, vogelnesten verstoren, de jongen onmeêdoogenloos dooden, egels en vledermuizen pijnigen, — dat volwasene menschen zwarte en grijze kraaien doodschieten, alleen met het doel om te dooden, zonder eenig voordeel van dien moord te trekken! En hoe betreurt men de onkunde van zoovelen, als men weet, dat de wet op de jacht en visscherij van 1857 het dooden van wezels en hermelijns met premiën aanmoedigt, dieren, die men, doordat zij de ergste vijanden der muizen zijn, zoo hoogst nuttig voor den landbouw mag noemen.

Men beult dagelijks, vooral in de steden, de paarden af door ze lasten, die te zwaar zijn, te doen trekken; en zoo het paard bijna ademloos de kracht ontzinkt, zijn ruwe vloekwoorden en slagen, die op de huid soms bloedige striemen achterlaten, middelen om het paard, dat den dood evenals wij vreest, meer dan het kan in te spannen. Heeft het zijne krachten verloren, is het door te grooten inspannenden arbeid bij weinig en schraal voedsel vermagerd en verminkt, dan wordt het naar de slachtbank geleid om te strekken tot spijs voor de arme bevolking, die evenzeer en niet minder gebukt gaat onder het grondbeginsel onzer beschaving, dan de dieren.

In het oosten, in Turkije en Egypte, leven de menschen in vrede met de dierenwereld. De vogels zijn niet schuw, zij ontvluchten de menschen niet, omdat zij weten, dat zij van hen geen onheil hebben te wachten. De Arabier beschouwt het kameel als zijn vriend. Hij spreekt met hem zacht en kalm; op een moeilijken weg moedigt hij hem vertrouwelĳk tot inspanning van zijne krachten aan; hij belooft hem eene spoedige rust, en de kameel begrijpt hem. Zijn last is niet grooter dan hij in staat is te dragen. Maar in het westen is men onerbarmelĳk wreed voor de dieren.

Vergeef mij deze uitweiding over de gebreken der westersche beschaving!

Zooals ik gezegd heb, houdt de boer de ganzen om voordeel, dat hij vindt in de vederen en later in den verkoop van de ganzen zelve, hetzij dan dat hij ze vooraf mest of niet. Maar om het meest mogelijke voordeel van de gans te trekken, worden de ouden vier-, de jongen driemaal 's jaars wreedaardig geropt, dat is men trekt haar levend de groote veeren en de slagpennen uit; alleen de kleine veeren, het dons, laat men haar behouden. Dat akelige werk wordt zonder aandoening verricht, hoe vreeselĳk de gans ook van pijn schreeuwt.

De eerste keer ropt men de ouden, als de jongen den ouderdom van 3 weken hebben bereikt, en die tijd valt in den regel in April of Mei.

De tweede tijd van roppen der ouden valt 6 of 7 weken later; dan zijn hare vederen weder tot de volle lengte aangegroeid, en nu moeten de jongen, die nu ongeveer den ouderdom van 10 weken hebben bereikt, zich aan dezelfde bewerking onderwerpen.

De derde tijd van roppen valt weder 6 of 7 weken later dan de tweede, en tusschen den derden tijd van roppen en den vierden laat men denzelfden tijd verloopē, en bij beiden deelen de ouden en jongen in hetzelfde lot. Bij het roppen voor de eerste en derde keer trekt men de ouden de slagpennen uit, en de jongen op den tijd wanneer de ouden voor de derde, de jongen voor de tweede maal worden geropt.

In den regel wordt zorg gedragen dat de laatste maal roppen niet later dan half October plaats vindt, ten einde een voldoende tijd voor den aangroei van de veeren te geven, voordat de winter weder invalt.

Het is aan te prijzen om de ganzen, na iedere ropping, twee of drie dagen op te sluiten, opdat het vel, dat zoo verschrikkelĳk veel geleden heeft, tijd hebbe zich te verhardē, voor dat zij weder aan den invloed van lucht en water worden blootgesteld.

Men rekent dat iedere gans, telken keer dat zij wordt geropt, 0.125 kilogram vederen geeft, en dat alzoo een oude gans 0.5 kilogr., een jonge 0.375 kilogr. veeren oplevert.

Wil men van de ganzen de veeren op den duur frisch en reukeloos houden, dan is het aan te bevelen ze een half uur lang in een bakkersoven te houden, nadat het brood gebakken is. Ik geloof niet dat men dit middel in deze provincie toepast. De baron PEERS deelt in zijn werkje over het hofgevogelte mede, dat die bereiding voor de deugd der veeren noodig is.

Houdt men nu een gent en drie ganzen, die ieder 10 jongen uitbroeden, dan is het gewicht van vederen die zij opleveren, als men van de voorgaande opgaven gebruik maakt, gemakkelijk te vinden. Zij geven dan aan vederen 's jaars 13.25 kilogr., die, tegen *f* 4 het kilogram, eene waarde bezitten van *f* 53. De pennen, die vroeger de 100 tegen 20 cent werden verkocht, hebben, sedert de invoering der stalen pennen, grootendeels hare waarde verloren.¹

Voor dat Januari invalt brengt de boer de jonge ganzen ter markt, of opkoopters reizen het land af om ze te koopen. In het eerste geval worden ze door den boer geslacht en als ze dood zijn geropt, in het laatste geval heeft veelal de verkoop levend plaats.

Dan levert iedere gans 0.25 kilogr. veeren, die minder waarde dan

¹ Volgens het *Bulletin de la Société d'Encouragement* wordt door BARDIN aan zijne fabriek te Joinville-le-Pont van de ganzenpennen een veelvuldig gebruik gemaakt. Genoemde fabrikant verkrijgt van de vleugelveeren van ganzen en hoenders allerlei producten, die goeden aftrek vinden. Van de schachten der ganzenveeren snijdt hij tandenstokers, schrijfpennetjes, penceelhouders enz. De baarden worden tot eene soort van geweven vloertapijten verwerkt, die in Frankrijk zeer gezocht zijn; van de doorschijnende, parelmoerachtige, glanzige dunne huid, die zich van de bovenzijde van de veer laat aftrekken, maakt hij franjes en andere artikelen, die bij het toilet der dames te pas kunnen komen. De zeer vaste huid, die zich onder de opperhuid bevindt, verdeelt hij in rechte stijve vezels, in den vorm van varkensharen, en maakt er borstels van. De afval van andere veeren dan die van ganzen wordt geweekt en gewreven, en op deze wijze in eene soort van dons veranderd, dat de beddeveeren zou kunnen vervangen.

BARDIN verwerkt jaarlijks ongeveer 400 balen ganzenveeren, die hij uit Rusland laat komen. Iedere baal bevat 80,000 tot 100,000 vleugelveeren, naar gelang van de soorten, die 12 nummers bevatten. Wanneer men nu nagaat dat een ganzenvlerk in doorsnede 10 bruikbare veeren heeft, dan geeft dit op een baal van 100,000 veeren 50,000 ganzen, zoodat BARDIN op een jaar van 2 millioen ganzen 40,000,000 ganzenpennen verwerkt. *Hollandsche Illustratie*, 1869, no. 22.

levende veeren bezitten en die voor f 3 de kilogram worden verkocht. De 30 jongen geven nu 7.5 kilogram veeren, waarvoor f 22.50 wordt ontvangen. Aan veieren trekt hij dus van de ganzen, voor het getal dat hierboven is opgegeven, f 75.50.

De geslachte en van veeren ontdane ganzen, die een gewicht van 5 tot 6 kilogram bezitten, worden nu, om te worden gegeten, verkocht, en in den regel kan men stellen dat voor iedere gans kan worden ontvangen van f 2 tot f 2.50. Stelt men gemiddeld den prijs op f 2.25, dan leveren de 30 jonge ganzen f 67.50 op. Telt men hierbij de opbrengst van de veeren, dan komt men tot het resultaat dat 1 gent en 3 ganzen des jaars eene opbrengst kunnen geven van f 143. Die opbrengst kan echter lager dalen, als de gans het ongeluk heeft gehad geen 10 jongen maar een minder getal groot te brengen; maar ook kan de opbrengst ruimer zijn, als zij aan een dertiental jongen het leven schenkt en het geluk heeft dat de dood haar geen enkele ontnemt.

Sommige boeren nemen in het begin van den winter de ganzen uit de weide om ze te mesten, wat zeer goed met gekookte zwarte haver, die men in een bakje met water werpt, kan geschieden. Zij worden dan in een klein hok in het duister gezet, en voor eene maand goed gevoederd; 25 liter haver is voldoende; zij bereiken in den regel, als zij geplukt zijn, een gewicht van 8.5 tot 9 kilogram. Van de vette ganzen hebben de veeren meer gewicht als zij na haren dood geplukt worden dan van eene magere of grasgans.

Tot het gewicht van 6.5 kilogram bij weideganzen, van 9 kilogram bij gemeste ganzen, worden de dikke grauwe gebracht. De bonten en witten blijven in den regel lichter.

Sommige boeren geven aan de mestganzen kleine roode of gele wortels die men verdeelt. Dit voedsel heeft het nadeel, dat het vel zoo week en onvast wordt, dat het bij het plukken der veeren, nadat de gans geslacht is, voor een deel bij kleine stukjes aan de uiteinden der veeren blijft vastzitten.

Ik heb den lust niet om de wreede wijze van mesting der ganzen, zooals in Polen, in den Elzas en bepaaldelijk in Straatsburg plaats heeft, te beschrijven. Ik heb een innigen afkeer van alles wat naar wreedaardigheid zweemt; en van het koude, verschrikkelijk ongevoelige próza, waarmede sommige schrijvers martelingen van dieren beschrijven en aanprijzen, als daaraan eenig voordeel verbonden is, wend ik niet alleen mijne oogen, maar zooveel mogelijk mijne gedachten af.

De gans lijdt veel. Haar leven wordt van 80 jaar, die zij bereiken kan, tot 1 jaar verkort. Men trekt haar in dien korten tijd eenige keeren levend de veeren uit, en als zij nog niet eens hare jeugd is ontwassen, wordt zij dikwijls op eene verschrikkelijke wijze gemest. Zij kan niet haten omdat zij te goedhartig is; zij vlucht niet, omdat zij niet weet welk lot haar wacht. O! als in haar hoofd meer verstand zetelde, hoe zou ze den mensch, die zich het evenbeeld van God noemt, haten en verachten! Met welke kracht en snelheid harer vleugelen zou zij den mensch ontvluchten!

Worden de ganzen levend verkocht, dan zijn de witten duurder dan zij die grauw of bont zijn. Zij worden dan geslacht, daarna geplukt, maar men laat het dons op het vel verblijven. Dan ontdoet men de doode gans van het vel, dat bereid wordt om het later, als pelswerk, voor het vel van een zwaan te verkoopen. Het bedrog heeft ook dit terrein reeds betreden.
